

bostan

SADI-İ ŞIRAZI

ANTİK

BOSTAN
Sadi-i Őirazi

ANTİK DÜNYA KLASİKLERİ
Nisan 2018

GERÇEĞİN GÜZELLİĞİ

İslam maneviyatında üç katman iç içedir: Gerçeklik, iyilik ve güzellik.

Küçük bir kâinat olarak insandan, büyük bir insan olarak kâinata doğru açılan sonsuz çevrimde hep bu içsel yapının tezahürleri okunur.

Allah, Adem'e binbir ismini öğretmiş ve kâinatı en küçük biriminden, en geniş dairesine değin, hep güzel isimlerinin tecellileriyle okuması gerektiğini buyurmuştur.

İnsanların karınca gibi kendisinden çoğaltıldıkları Adem'le başlar Hakikat bilgisi ve kemalini Allah'ın Elçisi'yle bulur.

Elçi'nin taşıdığı haber, pörsümeyen ve eskimeyen doğasıyla zamansallığı ve mekânsallığı aşma derdi olanlara her an yeni bir yüzünü gösterir.

Bin bir dilli Hakikat'ın, tüm irfani öğretilerde olduğu gibi semboliktir sözlüğü.

Semavi öğretiler, dolaysız, tek katlı ve yalın bir dille değil, kolay eskimeyen, dayanıklı ve sembolik bir dille iner insanların zihinlerine ve yüreklerine.

İrfani öğretinin şiirsel taşıyıcıları da, Hafız, Mevlana, Şeyh Galib ve diğerlerinde görüldüğü üzere, mecazi bir dille konuşur.

Gerçeğin çok yönlü, zamana karşı dayanıklı ve şiirsel veçhesi, kıssalarda, mesellerde, mesnevilerde ve rubailerde sürekli ışıldar.

On üçüncü yüzyılın bir tanığı olan Şirazlı Sadî'de böylesi sembolik ve şiirsel bir sestem ziyade; dolaysız, yalın ve gerçekçi eda buluruz.

Öğretici bir eser olan *Bostan*'daki hikâyeler, Akif'in "sözüm hakikat olsun da odun olsun tek" biçiminde dile getirdiği kaygıyla kaleme alınmıştır.

Ferhengname-i Sadi adıyla, Mesud bin Ahmed'çe manzum türkçe çevirisi yapılan esere sonradan *Bostan* adı verilir. On bölümden oluşan kitapta, yer yer netameli bazı düşünceler savunulmasına -kadınlara ilişkin bölümler sözgelimi- karşılık, adalet, düşünce/eylem bütünlüğü, işi ehline vermek, nefsin sürekli kötülüğü emreden katmanından neşet eden aşağılık isteklere direnme, kıskançlık, koğuculuk ve gıybet gibi manevi hastalıklar ve temel beşerî sorunlar, bugünkü ahlak telakkileri bakımından aşırı gerçekçi sayılabilecek bir açıklıkla dile gelir.

Denilebilir ki Sadi, Doğu edebiyatının en gerçekçi ve en "toplumcu" şairidir. Mehmed Akif'in benzeri bir mizaç ve onun etkilediği, beslendiği bir gerçeklik telakkisi, kitaptaki her hikâyede yeniden karşımıza çıkar.

Sofiyane bir edâyı sürekli yedeğinde taşıyan Sadi'nin en çok dile getirdiği sorun, "sultanların zalimliği ve keyfiliği"dir. Muaviye'den sonra şirazesinden çıkan adalet terazisi, Hz. Ali'nin esas aldığı 'adalet-i mutlaka duyulan şiddetli bir özlemle sürekli eleştirilir *Bostan*'da.

Yer yer manzum parçalar eşlik eder hikâyelere.

Yazar, tam bir ögütçüdür ve her fırsatta öğretici tavrını açığa vurur.

Adaleti yücelttiği kadar "ataerkil" kadın tanımını da yüceltir ve meşrulaştırmaya çalışır. Nefs'ten şikâyet ettiği kadar fattan ve baştançıkarcı güzellikten etmez. Eşcinsel eğilimleri aşağıladığı kadar, devletluların işretlerini tenkitten kaçınır kimi zaman.

Yine de Osmanlı medreselerinin bu başlıca ders kitabı, gerçekçi, hikemî ve şiirseldir. Temaları ve bu temleri işleyiş tarzı bakımından hem geleneksel, hem güncel, hem de hakikidir. *Bostan*'ı keyifle okuyacağınızdan eminim.

Bu seste, herkesin gerçekliğine tekabül eden bir kişi, bir kelime, bir kurgu, bir renk, bir ahenk var.

Bir gün Tillo'dan gelen dostum, oradaki medresede birkaç dersin okutulduğunu, bunlardan birinin *Bostan* ve *Gülistan* olduğunu söylediğinde doğrusu şaşırmadım.

Aynı yaralarla malul, aynı acılarla mustaribiz. Sadi'nin tanuları ne kadar yerinde! Önerileri ne kadar inandırıcı ve geçerli.

Sadi, *Bostan*'dan bir yıl sonra daha şiirsel eserini, *Gülistan*'ı yazar. Bir rivayette cennet lisanı olan Farsçanın kendine özgü gizemli ve revnak nitelikleri her ikisinde de kendisini gösterir.

Nizamülmülk'ün medresesinde öğrenim gören şair, hem dinî bilgisini hem de tasavvufî neşvesini yansıtır. Şeyhi olduğu sanılan Sühreverdî'den aşk esintileri taşır.

Bostan'ın pek çok şerhi var. Yakın dönemden iki çilekeş, çevirisini yapmış. Kilisli Rifat ve Hikmet İlaydın. *Bostan*'ı okuyabilme imkânını bu güzel çevirilerle yakalayabiliyoruz. Onlara şükran borçluyuz. Kilisli Rifat'ın çevirisi esas alınarak hazırlanan bu nüshada, Sadi'nin şiirsel fakat gerçekçi anlatımını korumaya çalışarak ve alçı çevirinin estetik yoksunluklarını gidermeye çalışarak yaptık sadeleştirmeyi.

Mevlana'nın çağından bize seslenen şairin dileğini yineliyorum: “Temiz ve alçak gönüllü topraktan çıkan insanoglu! Ruhunu ve zamanını koru. Toprağa temiz olarak girmeye çalış.”

Sadık Yalsızuçanlar

BİRLİK DENİZİNDE

Sonsuz gücüyle ruhları, hikmetiyle sözleri yaratan Allah adıyla başlıyorum. O, kullarına karşı merhametlidir, güçsüzlerin ellerinden tutar, cömerttir, her şeyi herkese cömertçe verir, yanlışları bağışlar, özrü kabul eder, Kerem sahibidir.

Kim onun kapısından yüz çevirir, başka kapıya giderse asla yücelemez.

Tüm sultanlar O'nun dergâhında alınlarını yere kor, O'na yakarılırlar.

Buyruklarına uymayanları cezalandırmakta acele etmez. Kendisinden özür dileyenleri geri çevirmez. Kötülüklerini gördüğü kullarını sevgi ve yumuşaklıkla gizler.

Bir günahından ötürü cezalandıracağı kulu tövbe ederse onu bağışlar.

Hiç kuşkusuz bir baba, kendisine karşı duran evladına kızar. Herhangi biri, kendisinden memnun olmadığı bir yakınını yanında istemez. Buyrulan bir işi hızlı bir şekilde yapmayan köleyi efendisi azarlar.

Dostlarına sevgi ve şefkatle davranmayan bir kişinin yanına kimse uğramaz, herkes ondan kaçır.

Askerlik görevini aksatan bir nefer komutanından azar işitir, cezalandırılır.

Oysa yerlerin ve göklerin Yaratıcısı, kendisine isyan eden kullarına da rızık verir.

Onun sahib olduğu bilgi denizine oranla tüm varlıklar denizde bir damla gibidir.

Yeryüzü O'nun bağış ve nimet sofrasıdır.

Herkes bu sofranın çağrılısıdır.

Her baharda açılan ihsan sergilerine dileyen herkes girip yiyebilir, içebilir, dilediği kadarını alıp götürebilir.

Bu sofrada herkes birbiriyle dosttur.

Kimse O'na karşı gelemmez, O'nun karşıtı olamaz, O'nun eşi ve benzeri yoktur. Kimse O'nun cezasından kaçamaz, hiçbir zalim yaptığıyla kalmaz, mutlaka O'nun kahrına uğrar.

İnsanlar, kuşlar, böcekler, sinekler, tüm yaratılmışlar O'nun buyruğuna baş eğerler. İnsanların, cinlerin ve tüm varlıkların kendisine yaptığı kulluktan beridir, ona ihtiyacı yoktur.

O'nun bağış sofrası o kadar geniştir ki, Kaf Dağı'ndaki Anka Kuşu bile oradan beslenir.

O'nun esirgeyciliği ve bağış her şeyi kuşatmıştır. Her şeyin Rabbi'dir. O, tüm sırları bilendir, lütûf ve kerem sahibidir.

Büyüklük O'na yakışır, Ezel ve Ebed Sultanı O'dur. Başa ikbal tacını ancak O giydirebilir, sultanları tahttan kara toprağa O indirebilir.

İbrahim Peygamber'e ateşi gül bahçesi yapar, kimilerini Nil Irmağı'yla ateşe atar. Tüm mutluluk ve mutsuzlukların kaynağı O'dur.

Perde altında her ne işlenirse O'nun bilgisindedir. Gizli günahları ancak O görür, ancak O örter. Celal ismiyle tecelli edince hiçbir kulak duymaz hiçbir dil konuşmaz olur, şiddetinden meleklerin de dili tutulur.

Cemal adıyla çağırınca Şeytan bile umutlanır, "Bu bağıştan ben de yararlanabilirim," der.

O'nun büyüklüğü karşısında en büyükler küçülür. Yakarışlara cevap verendir O, darda kalanın yardımına koşandır.

Olmuş ve olacaklar ilmindedir, açığa vurulmamış sırlar bilgisindedir.

Hesap günü kurulacak mahkeme O'nun gücündendir, alta ve üstte olanları kudretiyle O tutar.

Herkes O'nun gücüne tâbi olmak zorundadır, O'na boyun eğmek dünyanın en onurlu işidir. Kimse O'nun güzel sözlerinin bir harfine itirazda bulunamaz. İyilik ve güzellikler O'ndandır, kaza kalemiyle anne karnındaki çocuğa şekil veren O'dur.

Velilerin seccadesi gibi toprağı yeryüzüne yaymış, suyun üzerine sermiştir.

Ay ve güneşi bir gemi gibi uzay denizinde yüzdürmektedir.

Yeryüzünü yarattığında, sarsıntıdan acı çektiğinde sağlamlaştırarak üzere dağları yaratmış ve arzı onlarla çivilemiştir.

Suya türlü şekiller veren, onu bir peri yüzü gibi biçimlendiren O'dur. Suya kim resim yapabilir?

Taştan lal ve firuze gibi değerli süsler yaratır, yemyeşil dallara kırmızı güller kondurur.

Buluttan bir damla suyu denize damlatır, sedeften inci çıkarır. İnsandan bir damla suyu rahme akıtır, selvi boylu bir insan yaratır.

Hiçbir şey yoktur ki O'nu bilmesin ve anmasın. O'na göre gizli ve açık ne varsa birdir.

Güçsüz karıncaya, elsiz ve ayaksız yılanı rızkını verir. O "ol" deyince varlık alanına girmiştir her şey.

Varlığı yokluğa, oradan dirilme vaktine erdiren O'dur. Herkes O'nun ilahlığını kabul eder fakat mahiyetini bilemez. Gözler, O'nun mükemmelliğinin sonunu bulamaz ve göremez. Akıl kuşu ne kadar yüksek uçarsa uçsun O'nun doruğuna eremez. O'nun mahiyetinin derinliğinde binlerce akıl gemisi paramparça olmuş, bir parçası kıyıya çıkamamıştır.

Günler ve geceler boyu ben de bu düşünce denizine daldım ve şu uyarıyı işittim: "Sen ne yapıyorsun? O'nun ilmi evreni kuşatmıştır, senin zavallı aklın O'nu nasıl kuşatabilir? Ne akıl O'nun özüne erişebilir, ne zihin O'nun niteliklerini hakkıyla anlayabilir."

Söz ustalığında Sebhan'a yetişebilirsin, fakat eşi ve benzeri olmayan Sübhan'a erişemezsin. Nice veliler, nice Allah dostları

bu vadide at sürmüş, sonunda atlarını dizginleyerek; “Ey Allahım! Senin sıfatlarını sana layık bir dille sayamam,” demişlerdir.

Her vadide at sürülmez. Bir an gelir, kılıcı kalkanı atıp kaçmak gerekir. Allah yolcusu bir gize erer, geri dönmesi ve sırrı açığa vurmaması imkânsızlaşır. Bu mecliste, dolu bir kadeh sunulan, içindeki delilik şarabını da içer.

Kiminin gözleri kapalı, kiminin gözleri açık fakat kanatları yaralıdır.

Karun’un hazinesine kimse giremez. Giren olursa dışarı çıkmaz, geri dönemez.

Akıllı olan kişi bu kan denizinden ürperir.

Bilir ki kimse o denizde gemisini kurtaramamıştır.

Bu yolda yürümek istiyorsan, atını geri dönmemesi için büyülemelisin. Yavaş yavaş saflaşmalı, arınmalısın.

O’nun aşkıyla kendinden geçmek istiyorsan bunu mutlaka yapmalısın. Bu sarhoşlukla yola çıkarsan, cennetteki yerini ararsın, ruhlar meclisindeki günlerini özlersin, yolun o yere uğradığında sevgiyle dolar, muhabbet kanatlarıyla uçarsın. Bu, gerçeği çıplak gözle görebildiğin bir makamdır. Hayal perdeleri parçalanır, Allah ile aranda sadece Celal perdesi kalır, akıl bineği burdan öteye geçemez. Hayret dizgini, dur der.”

Birlik denizinde ancak bir mürşidin, bir yol göstericinin ardından giden yolunu yitirmemiştir.

Allah’ın Elçi’sinin yolundan ayrılanlar sonuçta perişan olmuşlardır. O’nun gösterdiğinin aksine bir yolu seçen asla gerçeğe ulaşamaz.

Ey Sadi! Mutluluğa erişmek istiyorsan Hz. Mustafa^(s.a.v.)’nın yoluna gir.

NAAT

Hz. Muhammed^(s.a.v.) güzel yaratılışlı, güzel ahlak sahibidir. Bütün insanlara yol gösterici, herkese şefaat edicidir. Peygamberlerin reisi O'dur, doğru yol için kılavuzdur. Allah'ın emindedir, Cebrail'in Allah'tan vahiy taşımak üzere yanına geldiği biridir. Kıyamet gününün efendisidir O.

Diriliş vaktinin imamı.

Gökle konuşandır O.

Bütün nurlar nurunun ışığıdır.

O yetim bir incidir, okuma yazması olmadığı halde tüm kitapları geçersiz kılmıştır.

Geleceği görebilendir, kılıcıyla ayı ikiye bölmüştür. Dünyayı onurlandırdığı gece Kısra'nın sarayı yıkılmış, on dört taşı düşmüştür.

"Allah'tan başka ilah yoktur"un ilk kelimesi "La" ile Lat'ı paramparça etti, İslam'ı yücelterek Uzza'yı alçalttı.

Lat ve Uzza'nın külünü savurmakla kalmadı, İncil ve Tevrat'ı da geçersiz kıldı.

Gecelerden bir kutlu gece Burak'a bindi, âlemlerden geçti, Cebrail'i Sidre'de bıraktı. O'na dönerek, "Ey Allah'ın vahyini yüklenmiş olan melek! İleri yürü. Neden bana eşlik etmekten vazgeçtin?" dedi. Cebrail şöyle cevap veriyordu: "Gücüm tükendi, bir adım daha gidersem O'nun nuru kanadımı yakacak, bu yüzden gidemem."

Böyle kutlu bir Peygamber'e sahip olan ümmet, ümit ediyorum ki itaatsizliği sebebiyle cehenneme gitmeyecektir.

Ey bütün insanların Peygamber'i!

Seni övmekte kalemim acz içindedir.

Ey tüm canlıların Peygamber'i!

Sana selam olsun.

Ey tüm davranışları kutlu olan ulu kişi!

Bir avuç yoksul senin mübarek makamında konaklayanlara misafir olsa, yüce şanımdan ne eksilir? Seni Allah övmüş, Cebrail'e senin huzunda yer öptürmüştür. Göğün en yücesi yüceliğine karşı utanır. Adem'e ruh üfürülmeden yaratılmıştın sen.

Varlığın başlangıcı sensin.

Seni övmek için ne söylesem azdır.

Her kelimemden yücedir şanın.

Seni övmek için Taha ve Yasin yeterlidir.

Bu noksan dilli Sadi, seni nasıl hakkıyla niteleyebilir?

Ey büyük Peygamber! Sana salat-u selam olsun.

CİHÂR-I YÂR-I GÜZÎN VE PEYGAMBER'İN ÇOCUKLARI

İlki Ebubekir'dir.

Yaşlılar arasında ilk Müslüman olanıdır.

İkincisi Ömer'dir. Şeytanın bileğini bükmüş, onu yenmiştir.

Üçüncüsü akıl ve irfan sahibi Osman'dır, edebiyetle şöhret bulmuştur.

Dördüncüsü Düldül adlı bineği olan Ali'dir.

Ey Allahım! Fatımatuzzehra'nın çocukları hürmetine son nefesimde imandan ayırma.

Yarabbi, duam kabul olursa da olunmasa da Resul'ün evladının eteğinden elimi bırakmam.

KİTABIN YAZILMA NEDENİ

Dünyanın dört bir yanını gezdim. Çok yerler dolaştım. Her harmandan bir demet başak devşirdim.

Fakat Şiraz'ın güzelim insanları gibi alçak gönüllü olanına rastlamadım. Allah bu topraklara ihsan ve kerem yağmurları yağdırsın.

Şiraz'ın olgun insanların sevgisi Şam ve Rum illerinden gönümü çevirdi. Şiraz'a dönmek istedim. Fakat bu güzel bahçelerden dönerken dostlarıma elim boş gelmek istemedim, "Mısır'dan dönenler mısır şekeri getirirler, bense elim boş dönüyorum," diye düşünüyordum. Aklıma şöyle bir düşünce geldi: "Ben şekerden daha tatlı bir armağan getireyim dostlarıma."

Bu beni teselli etti.

Bu şeker dile tatlı gelen, bilinen şeker değil.

Bu, anlam düşünlerinin ve sırlara aşına olanların sözleridir.

Armağanımı bir saray gibi düşledim.

On kapısı vardı.

Birincisi: Adalet, seçim, tedbir, halkı korumak ve Allah'tan korkmakla ilgilidir.

İkincisi: Bağışa dairedir. Bu bölümü okuyan zenginler Allah'ın nimetlerine ne kadar şükretseler az olduğunu düşünmelidir.

Üçüncüsü: Gerçek aşka ve aşkın verdiği sarhoşluğa ilişkindir.

Dördüncüsü: Tevazudan, alçak gönüllülükten söz eder.

Beşincisi: Hoşnutlukla ilgilidir.

Altıncısı: Payına düşenle yetinmektir.

Yedincisi: Edepten söz eder.

Sekizincisi: Sağlık ve esenliğe şükretmek hakkındadır.

Dokuzuncusu: Günahlardan tövbe etmek ve doğru yolun ne olduğunu açıklar.

Onuncu bölüm: Dua ve sonuçtur.

Kitabımı, mutlu bir yılın mübarek bir gününde, Hicretin 655. senesinin Zilkade ayında bitirdim.

İnci, yakut ve zebercetle dolu bir hazineye benzedi. İçimdeki her cevheri bu gömüye katamadım. Bundan dolayı üzgün ve mahçubum. Kusuruma bakmayacağınızı umuyorum.

Her bakımdan kusursuz ve olgun bir eser yazmak güçtür. Denizde inci olduğu kadar sedef de vardır, bahçede uzun ve heybetli ağaçlar kadar, bodur ve çelimsiz de bulunur.

Ey görüşü güzel, akıllı ve olgun insan!

Anlayışlı insanlar kusuru değil güzelliği arar.

Bir kaftan, ipek ve sırmadan da olsa astarıyla yüzü arasında kıtık mutlaka vardır.

Benim söz kumaşımı kitiğıyla birlikte kabul edin lütfen.

Ben erdemlerimle gururlanmıyorum, size sığınıyorum. Kıyamet günü Allah kötülere iyilere bağışlarmış. Sözümün kötülüğünü görürseniz bunu düşünün. Bin dizeden biri hoşunuza giderse onun hatırı için ötekileri gözden çıkarmayın. Benim hikâyelerim Fars ikliminde Hutun'deki misk gibi değersizdir.

Bu kitabım, gül bahçesine bir gül, Hindistan'a fülül taşımak gibidir.

Eserim hurmaya benzer, dışı tatlı bir kabukla çevrili, içi sadece çekirdektir.

İSLAMLARIN SULTANI EBUBEKİR OĞLU SAD OĞLU ZENGİN'İN ÖVGÜSÜ

Padişahları övmeye eğilimli değilim.

Bu tür işlerle başım hoş değil, gönlüm bundan yana değil. Buna karşılık bu eserimi Ebu Bekir oğlu Sad oğlu Zengin'in adına yazdım. Böyle yaparak çağımı tanımlamak istedim. "Edebiyat ustası Sadi, Ebubekir bin Sad'ın çağında yaşamıştır," denilsin istedim.

Bu Sultan'ın devrinde yaşadığım için mutluyum.

O, dünyayı koruyor, dinin yücelmesine çalışıyor. Her şeyden önce adil bir yöneticidir O.

Ömer'den sonra Ebubekir bin Sad gibi bir yönetici gelmemiştir. O uluların ulusu, başımızın tacıdır.

Ey dünya, onun çağıyla övünmelisin.

Karışıklıktan, beladan ve fitneden korunmak isteyen O'nun ülkesine sığınsın.

Onun kapısı ne güzel bir kapıdır.

Kâbe kapısına benzer.

Dünyanın en geniş ve derin yolları o kapıya çıkar. Bu saltanat ve taht bir hazinedir insanlara.

Bir bağıştır, armağandır.

Kendisine gelen her dertliye bir derman mutlaka sunmuştur O. Hep hayırlı işler için çalışmıştır. Allah'tan umudunu hiç yitirmemiştir.

Tacı göğe erdiği halde alçak gönüllülükle yerlere kadar eğilmiştir. Tevazu O'nun özelliğidir.

Güzelliği gizli kalmamış, ünü dünyaya yayılmıştır. Dünya dünya olalı O'nun gibi güzel huylu birini görmemiştir. O'nun çağında bir zalimden zulüm görene rastlanamaz. Adalet göğünün

sultanıdır O. Yönetimdeki başarısına Feridun bile erişememiştir. Gücsüzler onun sayesinde güçlü, O, bu adaletiyle Allah'ın indinde değerli kılınmıştır. Dünyaya düşürdüğü gölge öylesine görkemlidir ki, güçsüz, zavallı bir kocakarı bile Rüstem'den korkmaz olmuştur.

Dünya tarihine bakılınca görülür ki her çağda insanlar kendi zamanlarından ve yönetimlerden şikâyet etmişler, feleğin tersine dönmesinden acı çekmişlerdir.

Ey adil sultan!

Senin çağında insanlar ne dünyadan, ne de felekten şikâyetçidirler.

Senin zamanında insanların mutlu ve güvenli olduklarını görüyorum.

Sadi'nin seninle çağdaş olması da senin talihindedir.

Gökte ay ve güneş ışıdıkkça senin adın Sadi'nin kitabında duracaktır.